

МАКЕДОНИЈА

ИЗВЕШТАЈ НА ЕВРОПСКИОТ ЦЕНТАР ЗА ПРАВТА НА РОМИТЕ

Извештај за состојбите

2011-2012

CHALLENGING DISCRIMINATION PROMOTING EQUALITY

Содржина

1	За извештајот	5
2	Вовед и основни информации	7
2.1	Социо-економски податоци	8
3	Резиме на (хоризонталните) закони, политики и структури	13
3.1	Забрана за расна и етничка дискриминација	13
3.2	Други релевантни структури и застапеноста на Ромите во јавните институции	14
3.3	Владините политики за вклучување на Ромите	16
3.4	Политичко учество и структури поврзани со Ромите	18
4	Клучни прашања по области	19
4.1	Образование	19
4.1.1	Законска и политичка рамка	20
4.1.2	Основни информации и активности на ЕЦПР	20
4.2	Слобода на движење	25
4.2.1	Законска и политичка рамка	25
4.2.2	Основни информации и активности на ЕЦПР	26
4.3	Домување	29
4.3.1	Законска и политичка рамка	29
4.3.2	Основни информации и активности на ЕЦПР	30
4.4	Насилство врз Ромите и несоодветен третман од полицијата	32
4.4.1	Законска и политичка рамка	33
4.4.2	Основни информации и активности на ЕЦПР	34
	Анекс 1 Табела на ратификувани договори за човековите права и на изјавените резерви	37
	Анекс 2 Податоци за социо-економската ситуација	45

1 За извештајот

Извештајот за состојбите во Македонија се фокусира на состојбите во образованието, домувањето, миграцијата, азилот и насилството, како клучни области на кои работи Европскиот центар за правата на Ромите (натаму во текстот: ЕЦПР). Информациите презентирани во овој извештај го опфаќаат периодот заклучно со април 2013 година.

Извештајот за состојбите во Македонија го подготвија Мустафа Асановски, Тефик Махмут Андреа Чолак, Ѓорѓе Јовановиќ, Стефан Милер, Викторија Васеј, Дезидериу Гергели, Мариен Паул и Цавит Берипа.

Оваа публикација и поврзаното истражување се финансирани со средства од повеќе донатори на ЕЦПР, вклучително и Шведската агенција за меѓународен развој и соработка, Фондациите Отворено општество и Фондацијата „Сигрид Раузинг“. Содржината на оваа публикација е одговорност на Европскиот центар за правата на Ромите. Ставовите презентирани во овој извештај не ги одразуваат ставовите на донаторите.

2 Вовед и основни информации

Според Пописот од 2002 година, Република Македонија има 2.022.547 жители, од кои 53.879 (2,66%) се декларирале како Роми.¹ Сепак, како и во другите земји од регионот, реалниот број на Ромите² е многу поголем од официјалните статистики; различни извори и истражувања сугерираат дека во Македонија живеат меѓу 150.000³ и 260.000 Роми,⁴ а според последната неофицијална проценка бројот на Ромите во Македонија е 135.490 (6,77%).⁵

Македонија е прибежиште за околу 1.700 бегалци, повеќето од нив Роми, кои во 1999 година ги напуштија своите домови поради конфликтот на Косово.⁶ Според Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци при Обединетите нации (УНХЦР), заклучно со септември 2012 година, во Македонија има 1.670 азиланти и бегалци, а најголем дел од нив се Роми од Косово кои уживаат супсидијарна заштита (околу 1.100 лица). Повеќето од нив живеат во општина Шуто Оризари, во Скопје. Загрижува фактот дека нерешениот правен статус на голем дел од бегалците е главната пречка тие да ги остварат своите основни човекови права, вклучително и економските и социјалните права.⁷

Подетничките групи на Роми во Македонија вклучуваат: Арли, Барутчија, Џамбази, Гиланлија, Конопари, Ковачи и Топаанила. Податоците од Пописот од 2002 година покажуваат дека повеќе од 90% од Ромите во Македонија се Муслимани. Приближно 80% од Ромите го зборуваат ромскиот јазик како прв, мајчин јазик. Ромите живеат во 64 од вкупно 85 општини во државата. Приближно 45% од ромската популација во Македонија е концентрирана во десет општини: Битола, Дебар, Гостивар, Кичево,

- 1 Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, 2002 год., достапно на: http://www.stat.gov.mk/pdf/kniga_13.pdf.
- 2 Според ЕЦПР, терминот „Роми“ што се користи во извештајот се однесува и на другите групи поврзани со Ромите и групите кои мнозинското население ги перципира како Роми.
- 3 Студија за проценка на потребите направена за Ромскиот образовен фонд, Република Македонија, ноември 2004 год., стр. 5, достапно на: <http://siteresources.worldbank.org/INTROMA/Resources/NAReportFinalMacedonia.pdf>.
- 4 Ромите во контекстот на Балканот, достапно на: http://europeandcis.undp.org/uploads/public/File/rbec_web/vgr/chapter1.1.pdf.
- 5 Извештај на Институтот Отворено општество, „Нема напредок без податоци: собирањето податоци во државите кои учествуваат во Декадата за вклучување на Ромите 2005-2015“, август 2010 год., достапно на: http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/no-data-no-progress-country-reports-20100628_0.pdf.
- 6 УНХЦР, Извештај за регионалните активности на УНХЦР: Југоисточна Европа, 2013 год., достапно на: <http://www.unhcr.org/pages/49e48d8f6.html>.
- 7 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., достапно на: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2265118&SecMode=1&DocId=2002190&Usage=2>.

Кочани, Куманово, Прилеп, Штип, Тетово и Веница.⁸ Според официјалните податоци, најголем дел од Ромите живеат во Скопје (23.202), а повеќе од две третини од нив се концентрирани во општината Шуто Оризари.⁹

Пописот од 2002 година, исто така, покажува дека во Република Македонија живеат 3.713 лица, или 0,18% од вкупното население, кои се декларирале како Египќани. Иако неромското и ромското население смета дека Египќаните се Роми, тие се сметаат за народ различен од Ромите поради нивните историски, јазични и културни карактеристики.¹⁰

Последниот попис на населението и домаќинствата почна во октомври 2011 година, но беше прекинат и откажан поради оставката на Државната пописна комисија. Од тие причини, во Република Македонија нема нови и точни податоци за населението и домаќинствата.¹¹

Непоседувањето државјанство и документи за регистриран статус, како и документи за лична идентификација, претставува сериозна пречка за многу Роми да ги остварат своите социјални и економски права, посебно поради фактот дека овој проблем се продолжува во недоглед бидејќи родителите Роми кои немаат документи за лична идентификација не можат да ги заведат своите деца во Матичната книга на родени. Анкетата што ја спроведе УНХЦР која опфати 13.770 Роми идентификуваше 6.514 лица кои имаат проблеми со документи, вклучително и 775 луѓе кои никогаш не биле заведени во Матичната книга на родени, заклучно со октомври 2011 година.¹²

2.1 Социо-економски податоци¹³

Вработување: Според последните анкети за Ромите во Македонија, стапката на невработеност кај ромското население е 53%, во споредба со стапката од 27% кај неромското

8 Ромски образовен фонд „Извештај за проценката на состојбите во Македонија“, 2011 год., достапно на: http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/ref_ca_2011_mac_english_screen.pdf.

9 Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, 2002 год., достапно на: http://www.stat.gov.mk/pdf/kniga_13.pdf.

10 Ромски образовен фонд „Извештај за проценката на состојбите во Македонија“, 2011 год., достапно на: http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/ref_ca_2011_mac_english_screen.pdf.

11 Работен документ на службите на Комисијата, Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година, достапно на: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/mk_rapport_2012_en.pdf.

12 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 27, достапно на: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstrServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2265118&SecMode=1&DocId=2002190&Usage=2>.

13 Анекс 2 на овој извештај ги презентира деталните социо-економски податоци од анкетата на Програмата за развој на Обединетите нации, Светската банка и Европската комисија.

население кое живее во непосредна близина на Ромите. Жените Ромки се посебно ранлива група, со стапка на невработеност од 70%, што е двојно повеќе од стапката на невработеност меѓу жените кои не се Ромки. Посебно загрижува стапката на невработеност кај младите Роми на возраст од 15 до 24 години, која изнесува 71% (85% меѓу жените Ромки и 61% меѓу генералното население на возраст од 15 до 24 години). 64% од Ромите се вработени, но немаат потпишано договор со работодавачот, во споредба со 25% од не-ромското население. Стапката на неформално вработување кај жените Ромки е уште повисока: 68% наспроти 19% меѓу жените кои не се Ромки.¹⁴

Анкетата што ја спроведе една локална ромска невладина организација во 2010 година, а се однесува на моменталната ситуација на Ромите во бизнис секторот, покажува дека голем дел од неформалните бизниси се одвиваат во сферата на трговија (60%), по што следуваат бизнисите за собирање и рециклирање отпад, услужните дејности, итн. Обично, неформалните бизниси се семејни бизниси, односно само 5% од испитаниците во своите бизниси вклучуваат лица кои не се членови на нивното семејство. Голем дел од испитаниците кои работат во неформалниот сектор размислувале за легализација на нивниот бизнис (80%), но немаат финансиски ресурси и опрема за да ги трансформираат нивните бизниси во легални. Анкетата беше спроведена во десет градови ширум Македонија со висока концентрација на ромско население. Примерокот е составен од 500 испитаници (мажи и жени Роми) кои се сопственици на бизниси (27%) или работат во неформалниот сектор (73%). Само 8% од сопствениците на бизниси се жени.¹⁵

Домување: Извештајот од мониторингот на спроведувањето на Ромската декада во Македонија од 2010 година покажува дека домувањето, како тематска област, има најмногу негативни оценки во однос на државните заложби за Ромите.¹⁶ Според анкетата за Ромите спроведена во 2011 година од страна на УНДП/СБ/ЕК, во сите држави опфатени со истражувањето процентот на ромски испитаници кои имаат неплатени сметки за вода, струја и други трошоци поврзани со домувањето е поголем од соодветниот процент на анкектираните не-ромски домаќинства. Се чини дека оваа ситуација е особено нагласена во Македонија, каде постои најголем јаз меѓу ромските и не-ромските испитаници во однос на неплатените долгови за вода и електрична енергија, и каде е забележан вториот по големина јаз во однос на другите трошоци поврзани со домувањето.¹⁷ Кај ромските домаќинства, просечниот број на квадратни метри простор за живеење по член на

14 Податоци за ранливоста на Ромите, Регионална анкета за Ромите на УНДП/СБ/ЕК од 2011 година, достапно на: <http://europeandcis.undp.org/data/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>.

15 Ромски деловен информативен центар, *Извештај од истражувањето на актуелната состојба на претприемништвото, неформалниот сектор и невработеноста кај ромската заедница во Република Македонија*, Скопје, април 2010 год., достапно на македонски јазик на: <http://www.entrepreneurship.mk/UserFiles/File/Presentation%20of%20Fifth%20Roma%20Economic%20and%20Business%20Forum.pdf>.

16 Иницијатива за социјална промена, Мониторинг на спроведувањето на Ромската декада во Македонија: Ромски активисти го оценуваат напредокот на Декадата за вклучување на Ромите 2005-2015, 2010 год.

17 Перич, Тајјана (2012), Ситуацијата со домувањето во ромските заедници: Регионална анкета за Ромите, 2011 година, Работни документи за вклучувањето на Ромите, Братислава: Програма за развој на Обединетите нации, стр. 63, достапно на: http://issuu.com/undp_in_europe_cis/docs/housing_2_web.

домаќинство е 14,14 m², што е двапати помалку во споредба со не-ромските домаќинства. Значително многу повеќе Роми (25%) немаат пристап до безбедно домување во споредба со не-ромското население (5%), додека 10% од анкетираниите Роми немаат тоалет или бања во склоп на нивните домови, во споредба со 2% од не-ромските испитаници кои немаат пристап до подобри санитарни јазли.¹⁸

Здравство: Податоците за здравствената состојба на Ромите во Македонија се загрижувачки, со оглед на фактот дека очекуваниот животен век на Ромите е за десет години пократок од националниот просек и стапката на морталитет кај новороденчињата е речиси двојно поголема од стапката на генералното население.¹⁹ Сепак, регионалната анкета за Ромите на УНДП/СБ/ЕК открива дека не постојат големи разлики меѓу Ромите и не-Ромите во пристапот до здравствени услуги. Покриеноста со здравствено осигурување е на високо ниво и кај ромското (92%) и кај не-ромското население (97%); процентот на Роми кои биле на специјалистички преглед во последните 12 месеци е малку понизок од оној забележан кај не-ромското население. Сепак, најголемата и најалармантната разлика е забележена во однос на пристапот до основни лекови. Дури 68% од ромските испитаници одговориле дека не можат да си дозволат да ги купат лековите што им требаат, во споредба со 32% од не-ромските испитаници.²⁰

Во најновиот извештај за Македонија, Комесарот за човекови права на Советот на Европа (натому во текстот: Комесарот) забележува дека Ромите кои немаат лични документи, особено жените Ромки, немаат пристап до здравствени и гинеколошки услуги. Во 2010 година, македонската влада почна да ја спроведува програмата за здравствени медијатори за да им помогне на Ромите да добијат пристап до здравствени услуги и да ги промовира превентивните здравствени мерки, како што е имунизацијата. Во мај 2012 година, вработени се 16 медијатори, распоредени во осум општини, а нивната работа на теренот се покрива со средства од буџетот на Министерството за здравство. До крајот на 2013 година се очекува вработување на дополнителни 16 медијатори.²¹

Образование: Регионалната анкета за Ромите на УНДП/СБ/ЕК од 2011 година го потврдува диспропорционалното ниво на писменост меѓу ромските заедници и генералното население, односно околу 17% од возрасните Роми се неписмени. Разликата меѓу возрасните Роми и не-Роми е 13 процентни поени, а разликата меѓу Ромките и не-Ромките е уште поголема (20 процентни поени). Свкупната стапка на запишување во основно образование е сè уште ниска кај Ромите (74%), во споредба со не-Ромите (90%).²² Дополнително, податоците за учебната 2010/2011 година

18 Податоци за ранливоста на Ромите, Регионална анкета за Ромите на УНДП/СБ/ЕК од 2011 година.

19 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 19.

20 Податоци за ранливоста на Ромите, Регионална анкета за Ромите на УНДП/СБ/ЕК од 2011 година.

21 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 19.

22 Податоци за ранливоста на Ромите, Регионална анкета за Ромите на УНДП/СБ/ЕК од 2011 година.

покажуваат дека бројот на ромски ученици кои се запишале во основното образование се намалил за 2% во споредба со претходната учебна година.²³

Најновите достапни податоци покажуваат дека севкупната стапка на запишување во претшколско образование (деца на возраст од 3 до 6 години) е генерално ниска, но таа е многу пониска меѓу Ромите (16%) за разлика од не-Ромите (25%). Сепак, за разлика од другите аспекти на образованието, каде девојчињата и жените се во подредена ситуација, податоците покажуваат дека стапката на запишување во претшколско образование кај ромските девојчиња и кај генералното население се малку повисоки од просечните: 19% кај ромските девојчиња и 36% кај не-ромските девојчиња.²⁴

Стапката на ромски деца запишани во средно и во високо образование бележи стабилно зголемување во последните години,²⁵ иако севкупната стапка на запишување во средно училиште е сè уште ниска (27%) во споредба со не-ромското население (65%),²⁶ особено ако се има предвид дека од учебната 2009/2010 година средното образование е задолжително.²⁷ Некои извештаи покажуваат загрижувачки податоци дека во учебната 2010/2011 година имало 13% помалку ромски ученици запишани во средно образование во споредба со претходната година.²⁸ Во својот Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година, Европската комисија забележува дека стапката на ученици кои рано го напуштаат образованието останува висока, особено меѓу Ромите.²⁹

Континуиран проблем во Македонија е високиот процент на ромски деца кои посетуваат училишта за деца со посебни потреби, односно училишта за деца кои имаат тешкотии во учењето.³⁰ Преголемата застапеност на ромските деца во специјалните училишта беше јавно истакната од страна на различни локални ромски и меѓународни НВО, меѓународни организации и од медиумите како проблем кој налага итна акција од страна на владата, по објавувањето на Годишниот извештај за работата на Народниот правобранител во февруари 2010 година.³¹

23 Биро за демократија, човекови права и труд, Стејт депармент на САД, *Извештај за практиките за почитување на човековите права за 2011 година – Македонија*, стр. 30, достапно на: <http://www.state.gov/documents/organization/186589.pdf>.

24 Податоци за ранливоста на Ромите, Регионална анкета за Ромите на УНДП/СБ/ЕК од 2011 година.

25 Европска комисија, *Работен документ на службите на Комисијата, Извештај за напредокот на Република Македонија за 2011 година*, 12 октомври, достапно на: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/mk_rapport_2011_en.pdf.

26 Податоци за ранливоста на Ромите, Регионална анкета за Ромите на УНДП/СБ/ЕК од 2011 година.

27 УНЕСКО, Меѓународно биро за образование, *Податоци од светот за образованието*, VIII изд. 2010/11 год., достапно на: http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/The_Former_Yugoslav_Rep_of_Macedonia.pdf.

28 Биро за демократија, човекови права и труд, Стејт депармент на САД, *Извештај за практиките за почитување на човековите права за 2011 година – Македонија*, стр. 30.

29 Европска комисија, *Работен документ на службите на Комисијата, Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година*, 10 октомври, достапно на: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/mk_rapport_2012_en.pdf.

30 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, „Човековите права на Ромите и социјалната кохезија треба да се зајакнат, рече Комесарот Мунџинекс во Скопје“, соопштение за печатот, 29 ноември 2012 год., достапно на: http://www.coe.int/t/commissioner/News/2012/121129Macedonia_en.asp.

31 Види: *Дневник*, „Здрави деца учат како да се со пречки во развојот“, 7 ноември 2011 год., достапно на: <http://dnevnik.com.mk/default.asp?ItemID=3398A88B2505C444A00712D9A571E4E2>.

3 Резиме на (хоризонталните) закони, политики и структури

Преамбулата на Уставот на Република Македонија експлицитно ги именува Ромите како една од етничките заедници што живеат во Република Македонија. Македонија е конституирана како национална држава на македонскиот народ, во која се обезбедува целосна граѓанска рамноправност и трајно сожителство на македонскиот народ со Албанците, Турците, Власите, Ромите и другите националности кои живеат во Република Македонија.³² Сепак, Ромите и натаму остануваат најдискриминираната етничка група во Македонија во речиси секој сегмент од секојдневниот живот.

3.1 Забрана за расна и етничка дискриминација

Законот за спречување и заштита од дискриминација (натаму во текстот ЗСЗД) е донесен на 8 февруари 2010 година и стапи во сила на 1 јануари 2011 година.³³ Законот предизвика бројни контроверзии во јавноста, поради тврдењата на некои правни експерти дека тој не е усогласен со правото на ЕУ, бидејќи сексуалната ориентација не е експлицитно наведена како можна основа за дискриминација.³⁴ Освен тоа, постои загриженост дека законот не е усогласен со ЕУ Директивата за расна еднаквост и ЕУ Директивата за еднаквост во вработувањето, особено во поглед на користењето статистички податоци како докази во случај на индиректна дискриминација и фактот дека граѓанските здруженија имаат ограничени можности за покренување судски постапки во одбрана на колективниот интерес на одредени групи. Слично на тоа, Законот не ја дефинира и не ја забранува сегрегацијата како посебна форма на дискриминација.³⁵ Здруженијата можат да дејствуваат како трета страна или „замешувач“ во судските постапки (член 39) или да поднесат заедничка тужба и да дејствуваат какосопарничари со одобрување од лицето кое тврди дека е дискриминирано (член 41). Лицето кое тврди дека е дискриминирано треба да ги изнесе сите факти и докази во поддршка на тужбеното барање, додека докажувањето дека немало дискриминацијата паѓа на товар на спротивната странка (член 38).

32 Устав на Република Македонија, достапно на: <http://www.sobranie.mk/en/default-en.asp?ItemID=9F7452BF44EE814B8DB897C1858B71FF>.

33 Закон за спречување и заштита од дискриминација, достапно на: http://nkt.mtsp.gov.mk/nkt/content/Documents/anti_discrimination_law_mkd_2010.pdf.

34 Европска мрежа на правни експерти за недискриминација, достапно на: <http://www.non-discrimination.net/content/main-legislation-27>.

35 Претставка за Македонија поднесена од ЕЦПР пред Комитетот за елиминирање на дискриминацијата врз жените при Обединетите нации, јануари 2013 година, достапно на: <http://www.errc.org/cms/upload/file/macedonia-cedaw-submission-30-january-2013.pdf>.

Комисијата за заштита од дискриминација (натаму во текстот: КЗД), составена од седум члена, ја започна својата работа во јануари 2011 година.³⁶ КЗД нема мандат да изрекува санкции, туку да дава мислења и препораки. Доколку странката која дискриминира одбие да ги спроведе препораките на КЗД, Комисијата може да поведе постапка пред надлежните органи (член 28 од ЗСЗД), како што е прекршочна постапка или, кога тоа е соодветно, да поднесе кривична тужба.

Законот не ја регулира прецизно позицијата на КЗД пред судовите, односно законот експлицитно не дозволува КЗД да се јави во својство на „замешувач“ или „сопарничар“ во тужби за дискриминација што се поведуваат пред граѓанските судови. Законот предвидува дека здруженијата, фондациите, институциите и другите *граѓански организации* можат да се јават како сопарничари во тужби за дискриминација и тоа во одредени ситуации,³⁷ додека институциите кои работат на заштита на правото на еднаков третман може да се јават како „замешувачи“ во парница (член 39, став 1), а тука спаѓа и КЗД. Независноста и експертизата на членовите на Комисијата беше ставена под знак прашање со оглед на фактот дека три од седумте члена (до неодамна или сè уште) се лица вработени во државни институции и дека не сите членови имаат работно искуство во полето на човековите права.³⁸

Во периодот од јануари 2011 до април 2013 година, до Комисијата за заштита од дискриминација се поднесени вкупно 159 претставки, а 85 од нив се завршени. 16 претставки се поднесени од Роми и се однесуваат на дискриминација врз основа на етничка припадност, при што 8 случаи се затворени, а дискриминација била утврдена само во еден случај.³⁹ Малниот број на поднесени претставки е индикатор за ниската свест меѓу Ромите во Македонија за легислативата за недискриминација и механизмите за заштита од дискриминација.

3.2 Други релевантни структури и застапеноста на Ромите во јавните институции

Канцеларијата на Народниот правобранител е основана пред повеќе од една деценија и е задолжена за заштита на уставните и другите права на граѓаните и на сите други лица

36 *SETimes*, „Македонците добиваат нов ресурс против дискриминацијата“, 19 јануари 2011 година, достапно на: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/01/19/feature-03.

37 Под услов тие да имаат оправдан интерес и да докажат дека со постапувањето на тужениот е повредено правото на еднаков третман на повеќе лице (член 41, став 1 од ЗСЗД).

38 За повеќе информации види: Европска мрежа на правни експерти за недискриминација, „Македонија – Собранието на Република Македонија ги именува членовите на првата Комисија за заштита од дискриминација“, достапно на: http://www.non-discrimination.net/content/media/MK-7-Members_of_first_equality_body_appointed.pdf; биографиите на членовите на КЗД се достапни на вебсајтот на Комисијата за заштита од дискриминација: <http://www.kzd.mk/mk/za-kzd/clenovi>.

39 Електронска преписка на ЕЦПР со службите на Комисијата за заштита од дискриминација. Скопје, 19 и 22 април 2013 год.

кога тие се прекршени преку дејство, акција или пропуст на државните органи или на други органи со јавни овластувања. Дополнително на тоа, мандатот на Народниот правобранител вклучува преземање дејствија и мерки за заштита на принципот на недискриминација, и соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците во јавните институции и во администрацијата, на национално и на локално ниво. Годишниот извештај за работата на Народниот правобранител за 2012 година покажува дека само 1,9% од сите претставки се поднесени од лица кои се декларираат како припадници на ромската етничка заедница (вкупно 87 поплаки). Најголемиот дел од овие претставки се однесуваат на социјална помош и заштита (18), полициски постапки (15), права на потрошувачите (11), граѓански предмети (9), пензии (8), судство (8), недискриминација и соодветна правична застапеност, работнички права, домување, здравствена нега, образование, првата на децата и казнено-поправни институции.⁴⁰

Принципот на правична застапеност при вработувањето на лица кои се припадници на малцинските заедници во органите на државната управа и во другите јавни институции на сите нивоа е вграден во Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението на Република Македонија, донесен во 2008 година.⁴¹ Во 2009 година, Владата на Република Македонија ја основа Агенцијата за остварување на правата на заедниците која има мандат да го гарантира правото на правична застапеност во јавната администрација и другите колективни права на помалите национални или етнички заедници, како што се: образование на мајчин јазик, зачувување на културниот идентитет, слобода на здружување и др.⁴² Различни извори известуваат дека членовите на малцинските заедници, вклучувајќи ги и Ромите, се сè уште недоволно застапени во јавниот сектор, иако постои одредено подобрување во спроведувањето на принципот на соодветна и правична застапеност.⁴³

Податоците собрани од Канцеларијата на Народниот правобранител во текот на 2012 покажуваат дека постои генерално зголемување на бројот на вработени во јавната администрација и во институциите, споредено со претходната година, вклучувајќи ги 79-теновработени Роми. Вкупно 1.383 Роми се вработени во јавната администрација и во јавните институции во Македонија, што претставува 1,3% од сите вработени во јавниот сектор. Институциите што вработуваат најголем број Роми се: јавните претпријатија (689 Роми), јавните здравствени институции (139), Секретаријатот за

40 Народен правобранител на Република Македонија, Годишен извештај за работата на Народниот правобранител за 2012 година, март 2013 год., стр. 29, достапно на: <http://www.ombudsman.mk/ombudsman/upload/documents/2013/GI-2012.pdf>.

41 Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр. 92/2008 од 22.7.2008), достапно на: <http://www.aopz.gov.mk/tekstovi/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD.pdf>.

42 Агенција за остварување на правата на заедниците, достапно на: <http://www.aopz.gov.mk>.

43 Види, *меѓу другото*, Комитетот на министри на Советот на Европа, Резолуција CM/ResCMN(2012)13 за спроведување на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства во Република Македонија, 4 јули 2012 год., достапно на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1959557&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>; Народен правобранител на Република Македонија, Годишен извештај за работата на Народниот правобранител за 2011 година, стр. 36; Европска комисија, Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година, стр.17.

спроведување на Рамковниот договор (82), основните училишта (78), Министерството за внатрешни работи (73), независните тела (61), Генералниот секретаријат при Владата на РМ (56), единиците на локална самоуправа (39). Иако е забележано зголемување во споредба со минатата година, само 20 Роми се вработени на раководни позиции (0,2%), вклучително и во: општините (4), Министерството за труд и социјална политика (3), независните државни органи (3), јавните претпријатија (3), јавните здравствени институции (2) и по еден во: Министерството за внатрешни работи, Министерството за образование и наука, Канцеларијата на Народниот правобранител, Генералниот секретаријат и еден локален Центар за социјална работа.⁴⁴ Сепак, според информациите од Годишниот извештај за работата на Народниот правобранител за 2011 година, 737 од вкупно 970 јавни институции немаат вработено ниту еден Ром.⁴⁵

3.3 Владините политики за вклучување на Ромите

Во Јануари 2005 година, Министерството за труд и социјална политика (натаму во текстот: МТСП) ја донесе Стратегијата за Ромите во Република Македонија (натаму во текстот: Стратегијата за Ромите) која вклучува широк спектар на (хоризонтални) закони, политики и структури во следните области: домување, вработување, образование, здравство, социјална помош и заштита, заштита на човековите права и заштита од дискриминација, култура, медиуми, позицијата на жената Ромка и политичка партиципација.⁴⁶

Македонија е една од државите-основачи на Декадата за вклучување на Ромите, која беше лансирана во февруари 2005 година.⁴⁷ Националниот акциски план подготвен за Ромската декада покрива само четири приоритетни области: домување, вработување, образование и здравство, вклучително и хоризонтални прашања како што се родовата еднаквост, борбата против сиромаштијата и против дискриминацијата. Акциските планови прво беа донесени во 2004 година,⁴⁸ а потоа беа ревидирани во 2009 година и покриваат период од три години.⁴⁹

44 Народен правобранител на Република Македонија, Годишен извештај за работата на Народниот правобранител за 2012 година, март 2013 год., стр. 40-43, достапно на: <http://www.ombudsman.mk/ombudsman/upload/documents/2013/GI-2012.pdf>.

45 Податоците се собрани од органите на државна управа, независните органи и организации, единиците на локална самоуправа, здравствените, културните и образовните институции, судовите и обвинителствата.

46 Стратегија за Ромите во Република Македонија, јануари 2005 год., достапно на: http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/strategija_romi.pdf.

47 Декада за вклучување на Ромите 2005-2015, достапно на: <http://www.mtsp.gov.mk/?ItemID=6575D35E016EF44899CCD4C809E583BB>.

48 Декада за вклучување на Ромите – Република Македонија, Акциски планови, Скопје, ноември 2004 год., достапно на: <http://romadecade.org/files/downloads/Decade%20Documents/macedonia%20Decade%20action%20plan.pdf>.

49 Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија, РЕВИЗИЈА НА НАЦИОНАЛНИТЕ АКЦИСКИ ПЛАНОВИ ОД ДЕКАДАТА ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ НА РОМИТЕ 2005-2015 И СТРАТЕГИЈАТА ЗА РОМИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОДОТ 2009-2011, достапно на Македонски јазик на: http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/revizija_nap_dekada.pdf.

Освен постоењето на политичката рамка и мерките за решавање на ситуацијата, до денес, влијанието на теренот останува многу ограничено, бидејќи политиките кои се однесуваат на вклучувањето на Ромите бавно се спроведуваат и само неколку од предложените мерки вистински се реализирани.⁵⁰ Проектите што се спроведуваат, во голема мерка, се финансираат со небюџетски средства и, во само мал дел, со средства од државниот буџет.⁵¹ Некои ромски активисти проценуваат дека до 2011 година реализирани се само 8% од активностите предвидени во рамките на Ромската декада.⁵²

На локално ниво, 14 општини донеле локални акциски планови за подобрување на ситуацијата на Ромите: Битола, Делчево, Гостивар, Кочани, Крива Паланка, Куманово, Прилеп, Пробиштип, Ранковце, Штип, Шуто Оризари, Тетово, Велес и Виница.⁵³ Дополнително, локалните власти од 19 општини потпишале меморандуми за разбирање со владата за заедничко спроведување на Националната стратегија за Ромите.⁵⁴

Постојат неколку национални документи за јавни политики и акциски планови кои потекнуваат од Ромската декада и од Стратегијата, вклучувајќи го и Националниот акциски план за унапредување на општествената состојба на жените Ромки во Република Македонија (2011-2013),⁵⁵ и Стратегијата за интензивирање на социјалната инклузија на Ромите во системот за социјална заштита во Република Македонија (2012-2014).⁵⁶

50 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 18, достапно на: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstrServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2265118&SecMode=1&DocId=2002190&Usage=2>; Европска комисија, Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година, *Ibid.*

51 Комитетот на министри на Советот на Европа, *Резолуција CM/ResCMN(2012)13 за спроведување на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства во Република Македонија*, 4 јули 2012 год.

52 Реџеми Надир, “Хронична измама: куса анализа на политиките за Ромите во Македонија“, ноември 2012 год., достапно на: <http://www.romadecade.org/files/downloads/General%20Resources/Chronic%20Deception%20A%20Brief%20Analysis%20of%20Roma%20Policies%20in%20Macedonia.pdf>.

53 Види: вебсајт на Инструментот за финансирање на проектни идеи, достапно на: <http://www.prf.org.mk/mk/aktivnosti/92-finansiska-poddrska-nameneta-za-predlog-idei-do-opstinitite>.

54 Заклучно со ноември 2011 година, општините кои потпишале ваков меморандум се: Арачиново, Берово, Битола, Чаир, Дебар, Делчево, Кичево, Кочани, Кратово, Крива Паланка, Куманово, Пехчево, Прилеп, Старо Нагоричане, Штип, Свети Николе, Тетово, Велес, и Виница. Види: Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 18.

55 Национален акциски план за подобрување на општествената позиција на жените Ромки во Република Македонија, декември 2010 год., достапно на: http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/izvestaj_%20NAP_%20Romki.pdf.

56 Стратегија за интензивирање на социјалната инклузија на Ромите во системот за социјална заштита во Република Македонија (2012-2014), Скопје, 2011 год., достапно на: <http://www.mtsp.gov.mk/?ItemID=6FC822BBA79A61429117F41943673AE4>.

3.4 Политичко учество и структури поврзани со Ромите

Во политичкиот живот во Македонија учествуваат неколку ромски политички партии. Најактивни меѓу нив се Сојузот на Ромите од Македонија (СРМ), Демократски сили на Ромите (ДСР), Партија за интеграција на Ромите (ПИР) и првата политичка партија – Партија за целосна еманципација на Ромите (ПЦЕР).⁵⁷ На последните парламентарни избори во 2011 година, овие политички партии, со исклучок на ПЦЕР, се приклучија на коалицијата предводена од владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ. ПЦЕР ѝ се приклучи на најголемата опозициска партија – СДСМ. По парламентарните избори во 2011 година, за прв пат две ромски политички партии освоија места во Собранието на РМ: СРМ од листата на владејачката партија⁵⁸ и ПЦЕР, во коалиција со СДСМ.⁵⁹

Во 2008 година, Владата на РМ ја создаде позицијата Министер без ресор, кој во исто време е и Национален координатор за Декадата за вклучување на Ромите. До денес, оваа позиција ја извршува Неџет Мустафа, кој е етнички Ром.⁶⁰ Дополнително, Министерството за труд и социјална политика во својата структура воспостави Одделение за спроведување на Ромската декада и отвори Ромски информативни центри во 11 општини, кои служат како алатки за зголемување на свеста и давање совети на Ромите во насока на остварување на нивните социјални и економски права.

Во периодот од 2008 до 2011 година, позицијата Заменик министер за правда ја вршеше Ибрахим Ибрахими. Во 2011 година, тој беше именуван за Заменик министер за труд и социјална политика.⁶¹

Општината Шуто Оризари во Скопје е посебна ситуација, бидејќи тоа е единствената општина со доминантно ромско население. Градоначалникот на оваа општина е од ромско потекло и е син на пратеник во Собранието, а најголемиот дел од членовите на општинскиот совет се Роми.⁶²

57 Активни македонски политички партии, достапно на: http://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B8_%D0%B2%D0%BE_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0#.D0.90.D0.BA.D1.82.D0.B8.D0.B2.D0.BD.D0.B8_.D0.BF.D0.B0.D1.80.D1.82.D0.B8.D0.B8.

58 Претседателот на Сојузот на Ромите, пратеник (2011-2015), достапно на: <http://sobranie.mk/?ItemID=0BFCE5FB0E44E248AD23D11E8FD7DB21>.

59 Претседателот на Партијата за целосна еманципација на Ромите, пратеник (2011-2015), достапно на: <http://sobranie.mk/?ItemID=7A53D096BFA1054CB3777A1849D34744>.

60 Министер без ресор во Владата на Република Македонија, достапно на: <http://vlada.mk/node/62>.

61 Заменик министер за труд и социјална политика, јули 2011 год., достапно на: <http://mtsp.gov.mk/?ItemID=893C7636927A4240AE5FA456A49A27AF>.

62 Општина Шуто Оризари, достапно на: <http://www.sutoorizari.org.mk/>.

4 Клучни прашања по области

4.1 Образование

Иако е забележано подобрување во полето на образование на Ромите во Македонија, сè уште е присутен проблемот со преголема застапеност на ромските ученици во специјалното образование. Преголемата застапеност се јавува во специјалните училишта или во специјалните класови за деца со пречки во развојот во рамките на редовните училишта каде децата се изолирани од останатите ученици и посетуваат супстандардна наставна програма која не ги подготвува за успех во образованието или за вработување. Системот за специјално образование е спротивен на Конвенцијата за правата на лицата со попречености, која Македонија ја ратификуваше во 2011 година, а диспропорционалниот број на ромски деца во овие училишта упатува на дискриминација врз основа на етничка припадност и претставува прекршување на меѓународните правни обврски што ги преземала Македонија.⁶³

Во својот Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година, Европската комисија упатува на оваа загриженост и наведува дека не се спроведуваат последните измени на законодавството кои имаат за цел да ја решат ситуацијата со преголемата застапеност на ромските деца во специјалните училишта.⁶⁴ ЕЦПР нема информации за конкретни мерки што ги преземаат македонските образовни власти за намалување или решавање на преголемата застапеност на ромските деца во специјалното образование и за олеснување на нивниот трансфер во редовните училишта.

Во својот последен извештај за Македонија, Комесарот за човекови права на Советот на Европа се повикува на пресудите на Европскиот суд за човекови права во неколку предмети каде се наведува дека сместувањето на ромски деца во специјалните училиште претставува индиректна дискриминација без објективно или разумно оправдување на ваквата одлука. Во таа смисла, Комесарот нагласува дека акциите на властите во овој контекст треба да одат подалеку од реформата на системот за категоризација и треба да вклучат посеопфатни и системски мерки кои имаат за цел да обезбедат пристап до соодветно образование во јавните училишта за сите деца, без дискриминација на кој било основ.⁶⁵

Во однос на собирањето десегрегирани податоци по етничка припадност, со исклучок на податоците за запишувањето на децата во градинки, сите информации што се

63 Поднесок за Македонија од ЕЦПР пред Европската комисија, мај 2012 год., достапно на: <http://www.errc.org/cms/upload/file/ecprogress-macedonia-2012.pdf>.

64 Европска комисија, *Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година*.

65 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год.

собираат се агрегирани (за сите деца заедно, без правење разлика) што не дозволува приказ на реалната ситуација на исклучените групи.⁶⁶

4.1.1 ЗАКОНСКА И ПОЛИТИЧКА РАМКА

ЕЦПР мапираше голем број празнини и недостатоци во регулаторната рамка која се однесува на специјалното образование во Македонија. Законот за основно образование (натаму во текстот: ЗОО) содржи контрадикторни одредби за промоција на инклузивно образование (член 3), и ги сегрегирани учениците со посебни образовни потреби во специјални училишта и класови (член 10).⁶⁷ Освен тоа, ЗОО не дава дефиниција за „посебни образовни потреби“, со што остава простор за широки толкувања и можност за образовна негрижа за децата (асоцијално однесување), како и навредувачко однесување во сегрегираниот средина во специјалните училишта и/или класови наменети за деца со пречки во развојот, без оглед на отсуството на физичка или ментална пречка. Непрецизните прописи за работата на комисиите за категоризацијата, отсуството на јасни упатства за обезбедување соодветни информации за родителите и информирана согласност, нејасните процеси и одговорности за мониторинг, ре-категоризација и трансфер на децата со посебни образовни потреби во редовните училиштата се идентификувани како главните негативни страни на законската рамка. Иако се поминати повеќе од четири години од донесувањето на ЗОО, Министерството за образование сè уште не донело нови прописи за начинот и условите за запишување на учениците со посебни образовни потреби во основните училишта како што е пропишано во член 51, став 2 од ЗОО.⁶⁸

4.1.2 ОСНОВНИ ИНФОРМАЦИИ И АКТИВНОСТИ НА ЕЦПР

На почетокот на 2011 година, ЕЦПР и Македонскиот хелсиншки комитет за човекови права (МХК) направил истражување на оваа тема во сите специјални училишта и во редовните основни училишта со специјални класови, барајќи информации за вкупниот број деца кои ги посетуваат овие училишта, десегрегирани според етничка припадност, и информации за постапките за распоредување на учениците во овие училишта. Дополнително, истражувачите на ЕЦПР ги интервјуираа раководните органи на специјалните училишта и родителите Роми од Куманово, Скопје и Велес. Истражувањето ја потврди преголемата застапеност на ромските деца во специјалното образование; ромските деца претставуваат 42,5% од севкупната ученичка популација во специјалните училишта и 52% од севкупната ученичка популација во класовите за деца со посебни образовни потреби во редовните основни училишта, што претставува многу поголемо учество од нивниот удел во севкупното население.

66 УНИЦЕФ, ФОО и РЕФ, *Извештај за инклузија на ромските деца во претшколското образование*, 2012 год., стр. 90, достапно на: http://www.unicef.org/serbia/Roma_Early_Childhood_Inclusion-Overview_Report.pdf.

67 Закон за основно образование („Службен весник на РМ“ бр. 103/08 од 19.8.2008, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 6/12) и Правилник за критериумите и начинот на остварувањето на основното образование на учениците со пречки во развојот („Службен весник на РМ“ бр. 27/96 од 5.6.1996).

68 ЕЦПР и Националниот ромски центар, *Листа на факти: преголема застапеност на ромските деца во специјалното образование во Македонија*, август 2012 год., достапно на: <http://www.errc.org/cms/upload/file/macedonia-factsheeteducation-en-30-august-2012.pdf>.

Табела 1: Специјални основни училишта за ученици со посебни образовни потреби

Училиште	Вкупен број на ученици	Бр. на македонски ученици	Бр. на албански ученици	Бр. на ромски ученици	Бр. на турски ученици	Бр. на српски ученици	Бр. на други ученици
ПОУ „Иднина“ Скопје	225	41	41	97	6	0	40
ПОУ „Маца Овчарова“ Велес	88	31	3	40	7	3	4
ПОУ „Златан Сремац“ Кисела Вода	162	нема податоци	нема податоци	65	нема податоци	нема податоци	нема податоци
ВКУПНО ученици	475	минимум 72	минимум 44	202	минимум 13	минимум 3	минимум 44
Процент од вкупната ученичка популација	100%	минимум 15,2%	минимум 9,3%	минимум 42,5%	минимум 2,7%	минимум 0,6%	минимум 9,3%

Табела 2: Редовни основни училишта со специјални класови за деца со посебни образовни потреби

Училиште	Вкупен бр. на ученици	Бр. на македонски ученици	Бр. на албански ученици	Бр. на ромски ученици	Бр. на турски ученици	Бр. на српски ученици	Бр. на други ученици
ОУ „Ѓорѓи Сугаре“ Битола	50	23	1	22	2	0	2
ОУ „Мустафа Кемал Ататурк“ Гостивар	13	0	1	5	7	0	0
ОУ „Св. Климент Охридски“ Делчево	9	6	0	3	0	0	0
ОУ „Санде Штерјовски“ Кичево	4	2	2	0	0	0	0
ОУ „Браќа Миладиновци“ Куманово	65	17	0	47	0	1	0
ОУ „Св. Климент Охридски“ Охрид	19	14	3	0	0	0	2
ОУ „Св. Климент Охридски“ Прилеп	51	16	0	33	0	0	2
ОУ „Браќа Миладиновци“ Пробиштип	5	5	0	0	0	0	0

КЛУЧНИ ПРАШАЊА ПО ОБЛАСТИ

ОУ „Браќа Миладиновци“ Струга	10	3	2	1	1	0	3
ОУ „Кузман Јосифовски Питу“ Кисела Вода	14	2	1	7	0	0	4
ОУ „Ванчо Прке“ ШТИП	33	9	0	24	0	0	0
ВКУПНО ученици	273	97	10	142	10	1	13
Процент од вкупната ученичка популација	100%	35,5%	3,7%	52%	3,7%	0,4%	4,8%
Процент од вкупното население (прибл. бр. според пописот од 2002 год.)		64,1%	25,1%	2,66%	3,85%	1,77%	

Истражувањето на ЕЦПР открива дека многу родители се подготвени да ги испратат своите деца во специјални училишта, а за таквата одлука наведоа различни причини: од финансиски причини и придобивки од посетувањето специјални училишта, до дискриминација и насилство во редовните училишта од страна на не-Ромите и поголеми можности за наоѓање работа во индустрискиот сектор, бидејќи работодавците плаќаат помали даноци и добиваат владини субвенции кога вработуваат лица со попречености.⁶⁹ Поранешен образовен медијатор од Кавадарци изјави:

„Причината зошто родителите ги запишуваат нивните деца во специјалните класови се должи на нивната економска ситуација и сиромаштијата која владее меѓу Ромите, како и на финансиските придобивки од ваквото школување. Овде, во Кавадарци има фабрика која ги вработува луѓето кои посетувале специјални класови и затоа родителите ги запишуваат своите деца во вакви класови за да добијат работа.“⁷⁰

Освен тоа, многу родители Роми не се свесни за последниците врз нивните деца кога тие посетуваат само специјални училишта или класови. За едно дете да учи во специјално училиште или да посетува специјален клас во редовно основно училиште, детето прво треба да биде тестирано од страна на комисијата за категоризација. Сепак, истражувањето покажа дека во некои случаи ромските деца се запишуваат во специјално образование без претходно да бидат тестирани и без да се утврди нивната наводна попреченост.⁷¹

69 Интервјуа на ЕЦПР во ШТИП, Битола, Прилеп, Скопје, Делчево, Куманово.

70 Интервју на ЕЦПРМК/ЈУНИ2011/12.

71 Истражувачка мисија на ЕЦПР, март 2011 год.

Значителен број ромски деца го почнуваат своето образование во редовните училишта, но подоцна се префрлуваат во специјалното образование поради отсуство на дополнителна образовна поддршка во раните фази, што резултира во ниски образовни резултати. Иако трансферот на учениците подразбира добивање согласност од родителите, многу родители Роми сметаат дека немаат друг избор, бидејќи нивните деца не напредуваат во редовните училишта.

Последователно на истражување за преголемата застапеност на ромските деца во специјалното образование од 2011 година, кон средината на 2012 година ЕЦПР и Националниот ромски центар (НРЦ)⁷² спроведоа анкета во неколку градови низ Македонија и опфатија 219 ромски семејства со 252 деца запишани во специјални училишта или класови за деца со посебни потреби во редовните училишта. Ромските деца во Македонија се запишуваат во специјалното образование без јасен и транспарентен процес кој им овозможува на родителите да донесат целосна и информирана одлука. Анкетата открива дека откако едно дете е запишано во специјалното образование, речиси невозможно е тоа дете да се префрли назад во редовните училишта, со што сериозно се ограничуваат можностите на децата понатаму во животот. Дополнително, повеќе од две третини (69,6%) од интервјуираните родители изјавиле дека по иницијалната категоризација нивните деца никогаш не биле повторно тестирани.⁷³

Образовните и дијагностичките службеници, а не родителите, ја почнуваат постапката која води до сместување на ромските деца во специјалното образование. Повеќе од две третини од анкетираниите родители (68,5%) изјавиле дека училишните раководства, образовните експерти, докторите или центарот за социјална работа им препорачале нивните деца да ги испратат на тестирање за да посетуваат специјално образование.⁷⁴

На половина од анкетираниите родители (46,9%) не им било кажано која е целта на тестирањето на нивните деца. Повеќето родители не добиле информации дека тие можат да ја оспорат препораката за сместување во специјално образование (78,9%), дека посетувањето на специјално образование сериозно ќе ја ограничи способноста на нивните деца за упис во високото образование и пристапот до вработување (67,6%) или дека тие имаат право да побараат повторно тестирање и реинтеграција на нивното дете во редовното образование (58,3%).⁷⁵

Друг значаен проблем кој може да ги наведе ромските деца кон специјалното образование е насилното однесување на нивните соученици: 73,3% од анкетираниите

72 НРЦ е граѓанска организација со седиште во Македонија која работи на унапредување и заштита на човековите права на граѓаните во Република Македонија. НРЦ дејствува преку директна работа на теренот, истражувања, јавни дебати и иницијативи за менување на законодавството. Види: www.nationalromacentrum.org.

73 ЕЦПР и Националниот ромски центар, *Листи со факти: Преголема застапеност на ромските деца во специјалното образование во Македонија*, август 2012 год., достапно на: <http://www.errc.org/cms/upload/file/macedonia-factsheeteducation-en-30-august-2012.pdf>.

74 *Ibid.*

75 *Ibid.*

родители потврдиле дека нивното дете било малтретирано од соучениците во редовните училишта.⁷⁶

На 28 јуни 2012 година, Министерството за труд и социјална политика (натаму во текстот: МТСП), Министерството за образование и наука и Министерството за здравство организираа заедничка прес конференција за подобрување на работата на комисиите за категоризација на децата со пречки во развојот. Во таа прилика, Министерот за труд и социјална политика, Спиро Ристовски, изјави дека се откриени десетици случаи на здрави деца кои се испраќаат во специјалните училишта, алудирајќи дека родителите ги советуваат своите деца „да глумат дека се хендикепирани“ за да бидат сместени во специјалното образование и да добиваат бенефиции и објави дека министерството ќе ги ревидира сите релевантни случаи. Тој изјави дека овие деца доаѓаат од маргинализирани семејства и најави покренување кривични пријави против сите родители кои ги присилуваат децата да глумат.⁷⁷ Некои медиуми во Македонија протокуваа дека „маргинализирани семејства“ значи ромски семејства и така известуваа од прес конференцијата.

Реагирајќи на ваквите изјави, ЕЦПР и Националниот ромски центар (натаму во текстот: НРЦ) изразија загриженост до националните власти, нагласувајќи дека државата има одговорност да гарантира дека сите деца имаат пристап до инклузивно образование со највисоки стандарди, без дискриминација и ги наведе главните пропусти во образовниот систем кои овозможуваат погрешно и произволно сместување на децата во специјалното образование.⁷⁸

Како последователна акција на најавите на министерот за труд и социјална политика на прес конференцијата одржана во јуни, ЕЦПР поднесе барања за слободен пристап до информации до сите релевантни министерства за да утврди дали тие спровеле инспекции во Центрите за социјална работа, специјалните училишта и комисиите за категоризација во рамките на здравствените домови. Иако на прес конференцијата беше најавена цврста и екстензивна владина акција, единствениот одговор што го добивме известува дека само МТСП направило инспекција во Центрите за социјална работа, но со неуверливи информации за конкретните наоди.⁷⁹

Иако достапните информации сугерираат дека севкупниот опфат на Ромите во образовниот систем во Македонија е релативно висок, децата од семејствата на мигранти, децата на улица и децата кои за прв пат се запишуваат во училиште на возраст меѓу 10 и 14 години се соочуваат со конкретни бариери за учество во образованието. Ромскиот образовен фонд смета дека Македонија е лидер во заложбите за образување на

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Владата на Република Македонија, МТСП: Констатирани злоупотреби во категоризацијата на деца со пречки во развојот, 28 јуни 2012 год., достапно на: <http://vlada.mk/node/3684?language=en-gb>.

⁷⁸ Писмото во кое се искажани грижите на ЕЦПР и НРЦ е достапно на: <http://www.errc.org/cms/upload/file/macedonia-letter-education-august-1-2012-en.pdf>.

⁷⁹ Електронска преписка на ЕЦПР со Министерството за труд и социјална политика, 6 декември 2012 год.

Ромите, иако голем број прашања допрва треба да се решат за да се постигне долгорочно намалување на јазот во образовните успеси меѓу ромските и не-ромските деца.⁸⁰

4.2 Слобода на движење

Од почетокот на визната либерализација во декември 2009 година, со која на македонските државјани им се дозволува да патуваат без визи во државите од Шенген зоната на ЕУ, значително е зголемен бројот на баратели на азил од Македонија, и тоа најмногу во Белгија, Шведска и Германија.⁸¹ Најчесто, причините наведени во барањата за азил се однесуваат на отсуство на здравствена нега, невработеност и недостиг на школување.⁸² Генерално, властите на земјите што ги примаат барањата за азил тврдат дека најголемото мнозинство на барателите на азил се од ромско етничко потекло, иако земјите како што е Германија, не го регистрираат етничкото потекло на барателите на азил. Високите претставници на ЕУ ги повикаа македонските власти да преземат мерки за да ги спречат нивните државјани да бараат азил во државите на ЕУ, бидејќи се смета дека најголем дел од барателите не се квалификуваат за добивање азил.⁸³

Според анкетата на УНДП/СВ/ЕК од 2011 година, не постојат големи разлики меѓу возрастното ромско и не-ромско население (над 16 години) во нивните намери да мигрираат во други земји. Речиси една петина (19%) од ромските испитаници одговориле дека тие размислуваат да се преселат во друга држава во блиска иднина, и е многу сличен со процентот на испитаници од не-ромското население кои го навеле истиот одговор (15%).⁸⁴

4.2.1 ЗАКОНСКА И ПОЛИТИЧКА РАМКА

Уставот на Република Македонија го гарантира правото на сите граѓани да ја напуштат територијата на Македонија и да се вратат, додека остварувањето на ова право може да се ограничи само со закон и во исклучителни случаи кога тоа е потребно заради заштитата на безбедноста на Република Македонија, кривични постапки што се во тек или заштита на здравјето на луѓето (член 27).

80 Ромски образовен фонд, „Оценка на состојбите во земјата: Македонија“, 2011 год., достапно на: http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/ref_ca_2011_mac_english_screen.pdf.

81 На пример, податоците на УНХЦР за 2010 година покажуваат дека државите-членки на ЕУ и Швајцарија добиле вкупно 6.289 барања за азил од државјани на Република Македонија, додека релевантниот број на овие барања во 2009 година (пред визната либерализација) изнесувал 838. *Vudu*: Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 24.

82 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 24.

83 Поднесок на ЕЦПР до Европската комисија во Македонија, мај 2012 год., достапно на: <http://www.errc.org/article/errc-submission-to-the-european-commission-on-macedonia-may-2012/3991>.

84 Податоци за ранливоста на Ромите, Регионална анкета за Ромите на УНДП/СВ/ЕК од 2011 година.

Како одговор на интензивните повици на високите претставници на ЕУ за соодветно управување со миграцијата и на заканите за загрозување на визната либерализација и повторното воведување на визите, Собранието на Република Македонија донесе измени и дополнувања на Законот за патните исправи на државјаните на Република Македонија (натаму во текстот: ЗПИ)⁸⁵ со кои се воведуваат нови основи за одбивање на барањето за издавање пасош или за одземање на валиден пасош. Член 37 пропишува дека на лице кое е присилно вратено или протерано од друга држава поради постапување спротивно на прописите за влез и престој во таа држава, нема да му се издаде патна исправа.⁸⁶ Доколку лицето веќе има пасош, тој ќе му се одземе⁸⁷ за период од една година.⁸⁸

Дополнително, измените и дополнувањата на Кривичниот законик од 2011 година воведоа ново кривично дело *злоупотреба на безвизниот режим со државите-членки на Европската унија и на Шенгенскиот договор*, и пропишуваат дека лице кое врбува, поттикнува, организира, засолнува или превезува лица во државите на ЕУ и на Шенгенскиот договор заради стекнување социјални, економски или други права, спротивно на правото на ЕУ, прописите на државите-членки или на Шенгенскиот договор, ќе се казни со затвор од најмалку четири години (член 418-А).⁸⁹

4.2.2 ОСНОВНИ ИНФОРМАЦИИ И АКТИВНОСТИ НА ЕЦПР

Во декември 2009 година, ЕУ ги отстрани визните ограничувања за државјаните на Македонија, Србија и Црна Гора, со што им дозволи да патуваат без визи во Шенген зоната со престој до 90 дена во период од шест месеци што, пак, доведе до значително зголемување на бројот на баратели на азил во државите на ЕУ.⁹⁰

За да одговорат на притисоците од Европската унија, македонските власти спречиле илјадници македонски државјани да ја напуштат земјата поради веројатноста дека тие ќе поднесат неосновани барања за азил во државите на ЕУ. Извештајот на Советот на Европа упатува на информации од Европската комисијата каде се забележува дека властите преземале мерки, вклучувајќи и „зајакнати проверки на границите и профилирање“.⁹¹

85 Закон за изменување и дополнување на Законот за патните исправи на државјаните на Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр. 135/11 од 3.10.2011.).

86 Член 37 став 1 точка 6 од Законот за патните исправи на државјаните на Република Македонија, („Службен . весник на РМ“ бр. 67/92, 20/03, 46/04, 19/07, 84/08, 51/11, 135/11).

87 Закон за патните исправи на државјаните на Република Македонија, член 37, став 2.

88 *Ibid.*, член 38, став 4.

89 Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, октомври 2011 година, достапно на: <http://www.pravo.org.mk/documentDetail.php?id=233>.

90 *Euractiv*, „Европа погодена од бран на азиланти од државите од Западен Балкан“, 21 октомври 2010 год., достапно на: <http://www.euractiv.com/enlargement/europe-hit-scores-western-balkan-asylum-seekers-news-498992>.

91 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 25.

Според последните расположливи податоци, од крајот на 2009 година до ноември 2012 година, на околу 7.000 македонски државјани, главно Роми, не им било дозволено да ја напуштат земјата и им се одземени патните исправи.⁹² Само во 2011 година, во период од седум месеци, на повеќе од 1.500 македонски државјани, главно Роми, им било забрането да излезат од земјата затоа што биле профилирани како потенцијални баратели на азил во државите на ЕУ.⁹³

Комесарот за човекови права на Советот на Европа известува дека ваквите мерки се спротивни на меѓународно воспоставеното право да ја напуштат земјата и го загрозува нивното право да бараат азил. Наместо да ги казнуваат лицата кои се обидуваат да ги остварат своите човекови права, властите треба подобро да ги решаваат причините за сиромаштијата и социјалното исклучување коишто ги тераат поединците да бараат спас во странство.⁹⁴

ЕЦПР континуирано го следи влијанието на мерката за гранични контроли за Ромите и во последните две години (2011 до 2013) детално документираше 46 случаи на Роми кои биле спречени да излезат од земјата од страна на македонската гранична полиција, иако, според засегнатите Роми, тие ги поседувале потребните документи.

Некои извори сугерираат дека граничните полицајци имаат наредба посебно да ги проверуваат Ромите. На пример, постојат случаи во кои само на Ромите од автобуси кои превезуваат ромски и не-ромски патници им било побарано да покажат документ во прилог на нивните пасоши за да ја оправдаат целта на нивното патување. На границата меѓу Македонија и Србија, вработен од ЕЦПР, со ромско етничко потекло, бил единствениот патник во полн автобус од кого било побарано да ги покаже своите јазични способности, да одобри проверка на неговиот багаж и да ја оправда причината за неговото патување на македонските гранични службеници. Освен тоа, тој директно бил прашан дали е Ром. Вработениот на ЕЦПР им кажал на граничните службеници дека тие не смеат да го поставуваат тоа прашање, по што тие се извиниле, му го вратиле пасошот и набрзина заминале.

Кога ги враќаат од границите, граѓаните добиваат печат со ознака „АЗ“ во нивните пасоши што влијае на нивните идни патувања во државите од Шенген зоната, бидејќи печатот се однесува на фактот дека лицето било вратено од граница и дека според граничниот службеник тој е потенцијален барател на азил. ЕЦПР е загрижен дека граничните службеници можат да бидат субјективни при донесувањето вакви одлуки и дека тие се под влијание на предрасудите. Во таа смисла, медиумите известува дека Министерката за внатрешни работи, Гордана Јанкуловска, објаснила дека целта на

92 *Ibid.*

93 Биро за демократија, човекови права и труд, Стејт депармент на САД, *Извештај за практиките за почитување на човековите права за 2011 година – Македонија*, стр. 18.

94 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год.

печатот со ознака „АЗ“ е да ги предупреди граничните службеници и дека носителите на такви пасоши треба да бидат предмет на „дополнителни контроли, за да се спречат да ја злоупотребаат визната либерализација и да ѝ наштетат на репутацијата на Македонија“.⁹⁵ Ром од Штип изјави:

„Пред еден месец, тргнав со кола за Грција за да купам резервни делови. Тргнав од Струмица, а бев вратен на границата кај Гевгелија. Граничниот службеник експлицитно ми рече дека добиле наредба да не им дозволуваат на Ромите да ја поминат границата. Се разбира, ми ставија печат со две ифтки што значи дека не смеам да ја минам границата во период од 24 часа.“⁹⁶

Како што известува Комесарот за човекови права (натаму во текстот: Комесарот): јасно е дека македонските власти изработиле профил на потенцијални „неосновани“ или „лажни“ баратели на азил врз основа на информациите што ги добиле од државите на ЕУ. Понатаму, Комесарот заклучува дека и покрај тоа што властите велат дека горенаведените контроли не се насочени само кон една етничка група, постојат јасни индикации дека Ромите се диспропорционално засегнати од мерките за контрола при излез од земјата.⁹⁷

Дополнително, Македонија донесе законски реформи со кои се овозможува времено одземање на пасошите на вратените имигранти и на неуспешните баратели на азил. Во таа насока, ЕЦПР документираше 10 случаи на Роми на кои им биле одземени пасошите од страна на македонските гранични службеници, а има информации за уште 40 вакви случаи. Одземањето на пасошите не само што го ограничува патувањето во државите од кои биле вратени засегнатите граѓани, или од други држави на ЕУ или од Шенген зоната, туку го ограничува и патувањето во други држави надвор од овие области, како што е Србија, каде многу ромски семејства имаат роднини и пријатели. Иако мерките за контрола на излез од земјата беа воведени за да се ограничи изливот на граѓани кои сакаат да го искористат своето право на азил или да се забрани нивното враќање доколку веќе се обиделе да го направат тоа, ваквите мерки, исто така, им забрануваат или ги спречуваат граѓаните да патуваат за туристички, семејни или деловни цели. На 14 септември 2012 година, петочлено ромско семејство од Струмица се пожали дека граничните службеници им ги поништиле пасошите кога се враќале од држава на ЕУ и дека им е забранет влез во ЕУ, како резултат на новите мерки за намалување на имиграцијата во ЕУ.⁹⁸

Еден маж од Штип изјави:

„На 21 декември 2012 година, мојата жена и синот слетаа на аеродромот „Александар Велики“ во Скопје со авион од Финска; нивните пасоши беа поништени од македонските

95 Радио-телевизија Србија, *Македонија: Печати за лажните азиланти*, 23 мај 2011 год., достапно на <http://www.naslovi.net/2011-05-23/rts/pecati-za-lazne-azilante/2556847>.

96 Интервју на ЕЦПРМК/НОЕМВРИ 2011/29.

97 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 24.

98 Интервју на ЕЦПРМК/ОКТОМВРИ 2012/1.

*гранични службеници поради сомневање дека се неуспешни азиланти во Финска. Не можам да разберам зошто тоа се случи, тие не се азиланти. Беа кај мене на гости, бидејќи јас веќе две години работам и живеам во Финска. Мојата жена и синот беа на гости кај мене. Освен тоа, тие не беа депортирани, туку доброволно се вратија во Македонија. Добивме потврда за поништувањето на нивните пасоши, но не знаеме колку долго ќе трае забраната.*⁹⁹

Пред визната либерализација, голем дел од Ромите немаа пасоши, но за оние кои сега имаат нови пасоши и за прв пат патуваат во странство, ситуацијата е исклучително загрижувачка. Еден полицеец од Делчево изјави: „Ако едно лице има нов пасош без печати, и ако група луѓе патуваат заедно, тогаш граничните службеници претпоставуваат дека тие ќе бараат азил во некоја држава на ЕУ.“¹⁰⁰

Комесарот за човекови права на Советот на Европа смета дека мерките што ги донеле македонските власти како одговор на барањата на ЕУ за управување со миграцискиот одлив се во колизија со слободата за напуштање на земјата, вклучително и на сопствената земја, онака како што се гарантира со член 2 од Протоколот 4 кон Европската конвенција за човекови права, како и со правото за барање и добивање азил во други држави поради прогон, кое е загарантирано со член 14 од Универзалната декларација за човековите права.¹⁰¹

4.3 Домување

Најдиректниот и најтешкиот проблем што го идентификуваше ромската заедница во Македонија е домувањето. Најголем дел од ромската популација живее во сегрегирани населби во градовите, а во селата живеат помал број интегрирани Роми. Повеќето сегрегирани населби во градовите се карактеризираат со супстандардни услови за живеење, без соодветен пристап до релевантните јавни услуги. Често, жителите на овие населби немаат соодветна документација за куќите или за земјиштето на кое живеат, и оттука голем дел од нив немаат законска заштита за сопственоста и се лесна мета за присилно иселување.¹⁰²

4.3.1 ЗАКОНСКА И ПОЛИТИЧКА РАМКА

Во рамките на Декадата за вклучување на Ромите, македонската влада донесе Акциски план за домување, но досега постигнат е многу мал напредок во оваа област. Според Извештајот од мониторингот на спроведувањето на Ромската декадата во Македонија

99 Интервју на ЕЦПРМК/ДЕКЕМВРИ 2012/1.

100 Интервју на ЕЦПРМК/СЕПТЕМВРИ 2011/19.

101 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 26.

102 ЕЦПР „Стандардите не важат“, декември 2010 год., достапно на: <http://www.ECtHR.org/cms/upload/file/standards-do-not-apply-01-december-2010.pdf>.

од 2010 година, две третини од испитаниците изјавиле дека условите во домувањето меѓу Ромите се полоши од условите во 2005 година кога започна Декадата.¹⁰³

Според министерот без ресор, Неџет Мустафа, кој е одговорен за следење на Декадата за вклучување на Ромите во Македонија, македонската влада создала фонд за социјално домување. Според програмата за изградба на социјални станови, која се спроведува во моментот, 30 од вкупно 753 социјални станови ќе бидат доделени исклучиво на Роми.¹⁰⁴ До денес, ромските семејства ширум Македонија добиле 23 станови.¹⁰⁵

Во февруари 2011 година, Собранието на Република Македонија донесе Закон за постапување со бесправно изградени објекти (натаму во текстот: ЗПБИО).¹⁰⁶ ЗПБИО ги регулира условите, начините и постапките за легализирање на објектите изградени без соодветни дозволи за градба или во нерезиденцијални зони. ЗПБИО дава уникатна можност сопствениците на незаконски изградените објекти коишто се изградени пред февруари 2011 да го легализираат нивниот имот, со што многу Роми ќе бидат потенцијални корисници на оваа постапка.

4.3.2 ОСНОВНИ ИНФОРМАЦИИ И АКТИВНОСТИ НА ЕЦПР

Иако Законот за постапување со бесправно изградени објекти претставува многу потребна можност за голем број Роми, сè уште постојат пречки за неговата имплементација. Истражувањето на ЕЦПР открива дека многу Роми не можат да ги покријат трошоците за поднесување барање за легализација, особено трошоците за изработка на геодетскиот елаборат кој чини 60 евроценти за квадратен метар.¹⁰⁷

Врз основа на истражувањето на ЕЦПР кое ги нагласува сложените административни постапки и финансиските ограничувања за многу припадници на ромската заедница, граѓанските организации ги здружија силите во насока на решавање на овие пречки. Националниот ромски центар (НРЦ) и Хабитат Македонија, со поддршка од Фондацијата Отворено општество – Македонија (ФООМ), развија и спроведоа проект кој има за цел да го зголеми процентот на барања за легализација на домовите што ги поднесуваат Ромите. Проектот се спроведува во 18 општини ширум Македонија. Како резултат на активностите од првата фаза на проектот, 1.519 Роми, од кои 177

103 Мониторинг на спроведувањето на Ромската декада во Македонија од 2010 година, достапно на: http://www.romadecade.org/files/downloads/Decade%20Watch%202010/Decade%20Watch_2010_Macedonia_EN.pdf.

104 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 20.

105 ЕЦПР интервју со Неџет Мустафа, Министер без ресор, Координатор на Декадата за вклучување на Ромите во Македонија МК/НОЕМВРИ 2011/5.

106 Закон за постапување со бесправно изградени објекти(ЗПБИО), достапен на македонски јазик на: <http://www.pravo.org.mk/documentDetail.php?id=5488>. Законот беше усвоен на 24 февруари и влезе во сила на 4 март 2011 година. Тој останува во сила во период од шест години.

107 Интервју наЕЦПРМК/АПРИЛ 2011/3.

жени Ромки, поднесоа барања за легализација и почнаа административни постапки за легализација. Главните проблеми со кои се соочуваат Ромите се поврзани со законскиот статус на нивниот имот, како и со недостаток на информации за постапките поврзани со процесот на легализација.¹⁰⁸

Во август 2012 година, градоначалникот на Штип, Зоран Алексов, најави план за релокација на околу 40 ромски семејства од три населби лоцирани во близина на центарот на градот во бараки на периферијата на Штип. Преселувањето беше испланирано поради изградбата на нов пат. Веднаш по оваа најава, ЕЦПР ги интервјуираше локалните ромски семејства и градоначалникот за да утврди дали засегнатите семејства биле претходно консултирани. Според градоначалникот на Штип, општината нема официјален план за преселба, но идејата е фазно да се градат станбени објекти (годишно по 10 објекти) и ромските семејства прогресивно да се преселуваат во нив. Се очекува првите семејства да се преселат во новите објекти до крајот на 2013 година. Иако градоначалникот изјави дека локалните власти организирале консултативни и информативни состаноци со ромските семејства во текот на 2011 и 2012 година со позитивни резултати, интервјуираните припадници на заедницата рекоа дека за општинскиот план за нивно преселување во друг дел на градот слушнале од вестите на телевизија или дека прв пат слушаат за тоа од анкетарот на ЕЦПР. Ромските семејства не ја одобруваат предложената локација за преселба. Нивната најголема грижа е фактот што новата локација е далеку од центарот на градот и нема пристап до јавен транспорт (најблиската автобуска станица е на оддалеченост од 2 километри), здравствени установи, продавници и училишта. За разлика од нив, градоначалникот тврди дека предложената локација има пристап до јавни услуги.¹⁰⁹

Прифатни центри „Чичино Село“ и „Страхил Андасаров“

Во последниот период, ЕЦПР ги следи условите за домување во прифатните центри „Чичино Село“¹¹⁰ и „Страхил Андасаров“¹¹¹ кои главно се населени со Роми.

„Чичино Село“ е поранешно одморалиште во близина на Скопје, кое од 1990-те години се користи како камп за бегалци, внатрешно раселени лица и бездомни лица. Во моментот, овој камп се користи како засолниште за бездомни лица. Според истражувањето на ЕЦПР, во кампот живеат 111 лица, а најголемиот дел од нив се Роми (75 лица или 22 семејства, вклучувајќи и 20 деца и 4 бебиња). Речиси сите деца посетуваат училиште.¹¹² Животните услови во кампот ба предмет на сериозни критики

108 Фондација Отворено општество – Македонија, Тркалезна маса: „Законот за постапување со бесправно изградените објекти и Ромите: состојби и предизвици“, достапно на: <http://soros.org.mk/default.asp?lang=eng&menuid=2381>.

109 Интервјуа на ЕЦПР, септември 2012 год.

110 На 12 мај и 11 декември 2011 година.

111 На 6 јули и 12 декември 2011 година.

112 Интервју на ЕЦПРМК/ДЕКЕМВРИ 2011/4.

од страна на Народниот правобранител во 2009 година. Истражувањето на ЕЦПР потврдува дека условите за живот во кампот не се подобвени. Објектите се стари и оштетени. Нема фрижидери, ппорети и греење. Некои од станарите немаат кревети и спијат на подот. Еден Ром изјави „Имаме две соби: во едната има два кревети, а во другата нема кревети. Децата спијат на кревет, а ние спиеме на подот.“¹¹³

Сегрегираниот прифатен центар „Страхил Андасаров“ во Љубанци (на 20 километри од Скопје) беше затворен од страна на Министерството за труд и социјална политика во ноември 2012 година.¹¹⁴ Таму живеела осум ромски семејства, вклучувајќи и 16 возрасни и 34 деца, кои не посетуваа училиште.¹¹⁵ Според информациите што ги добивме од поранешни станари во прифатниот центар „Страхил Андасаров“, Центарот за социјална работа во Скопје (ЦСР) им понудил засолниште во прифатниот центар „Чичино Село“. Шест од осумте семејства го одбиле таквото сместување од безбедносни причини поради неколкуте инциденти во кои Ромите биле малтретирани од страна на локалните Албанци кои живеат во „Чичино Село“. Шесте засегнати семејства (45 лица, од кои 27 се деца) моментално живеат во изнајмени куќи или во шатори, а само две семејства и еден самец (вкупно 11 лица) прифатиле сместување во другиот прифатен центар.¹¹⁶

4.4 Насилство врз Ромите и несоодветен третман од полицијата

Од вооружениот конфликт во 2001 година, општеството во Македонија е поделено на двете најголеми етнички заедници во земјата: етничките Македонци и етничките Албанци.¹¹⁷ Иако се случуваат насилни интеретнички инциденти,¹¹⁸ ретки се примерите за расно-мотивирано насилство врз Ромите, а во последните две години локалните НВО и меѓународните организации не пријавиле сериозни случаи на криминал од омраза насочен кон Ромите, ниту пак ЕЦПР документирал такви случаи.

И покрај намалениот број на случаи на малтретирање од страна на полицијата, вакви случаи и натаму се пријавуваат, а според невладини извори, тие се посебно насочени кон припадниците на националните малцинства, посебно кон Ромите. Наводите за дискриминирачко однесување кон Ромите не се истражуваат соодветно.¹¹⁹ Во својот

113 Интервју на ЕЦПРМК/ДЕКЕМВРИ 2011/6.

114 Интервју на ЕЦПРМК/АПРИЛ 2013/14 и МК/АПРИЛ 2013/15.

115 Интервју на ЕЦПРМК/ЈУЛИ 2011/1.

116 Интервју на ЕЦПРМК/АПРИЛ 2013/14 и МК/АПРИЛ 2013/15.

117 Комесарот за човекови права на Советот на Европа, Извештај од посетата на Република Македонија во периодот од 26 до 29 ноември 2012 год., стр. 6.

118 *Ibid.* стр. 10.

119 Комитетот на министри на Советот на Европа, *Резолуција CM/ResCMN(2012)13 за спроведувањето на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства во Република Македонија*, 4 јули 2012 год.

Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година Европската комисија забележува дека и покрај заложбите за зголемување на знаењето на полицајците за европските стандарди, во практиката остануваат празнини во спроведувањето на формална заштита од малтретирањето, вклучувајќи и стратегија за нулата толеранција на малтретирањето.¹²⁰

4.4.1 ЗАКОНСКА И ПОЛИТИЧКА РАМКА

Кривичниот законик на Република Македонија (натаму во текстот: КЗ)¹²¹ пропишува неколку кривични дела со елемент на пристрасност: повреда на рамноправноста на граѓаните (член 137 од КЗ), предизвикување национална, расна и верска омраза, раздор и нетрпеливост (член 319), излагање на подбив на македонскиот народ и припадниците на заедниците (член 179), и расна и друга дискриминација (член 417). Како држава потписник на Дополнителниот протокол кон Конвенцијата за спречување компјутерски криминал кој се однесува на криминализација на дејства со расистичка и ксенофобична содржина кои се вршат преку компјутерски системи, Македонија вовеле посебно кривично дело „ширење расистички и ксенофобичен материјал преку компјутерски систем“ (член 394-г).

Кон средината на 2012 година, владата најави декриминализација на клеветата и навредата и утврди глоби за нанесување нематеријална штета.¹²² Последователно, во ноември 2012 година донесен е Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета¹²³ кој ја регулира граѓанската одговорност за нарушување на репутацијата на поединецот или субјектот преку навреда и клевета. Некои уредници и сопственици на медиуми изразија загриженост дека високите глоби ќе предизвикаат автоцензура.¹²⁴ Советот за радиодифузија е надлежен за собирање податоци за појавата на говор на омраза или за поттикнување говор на омраза во медиумите.

Во согласност со ратификуваните Конвенции на ОН и на Советот на Европа, Кривичниот законик забранува малтретирање и вознемирување при вршење на службена должност или при вршење на јавна функција и тоа преку неколку кривични дела: тортура и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување (член 142), малтретирање при вршење службена должност (член 143) и друго.

120 Европска Комисија, *Извештај за напредокот на Република Македонија за 2012 година*, стр. 13.

121 Кривичен законик („Службен весник на РМ“ бр. 37/96, 60/06, 73/06, 7/08 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 1185/2011, 42/2012, 166/2012).

122 Биро за демократија, човекови права и труд, Стејт департмент на САД, *Извештај за практиките за почитување на човековите права за 2012 година – Македонија*, стр. 11, достапно на: <http://www.state.gov/documents/organization/204523.pdf>.

123 Закон за граѓанска одговорност за навреда и клевета, декември 2012 год., достапно на: <http://www.pravo.org.mk/documentDetail.php?id=6426>.

124 Стејт департмент на САД, *Извештај за практиките за почитување на човековите права за 2012 година – Македонија*, стр. 11.

4.4.2 ОСНОВНИ ИНФОРМАЦИИ И АКТИВНОСТИ НА ЕЦПР

Во текот на 2011 и 2012 година, ЕЦПР забележа случаи на насилство, говор на омраза и полициска бруталност против Ромите во Македонија, вклучувајќи ги и следниве случаи:

- На 31 декември 2012 година, жена Ромка пријавила дека била малтретирана од страна на двајца полицајци во Прилеп. На 31 декември 2012 година, група Роми се собрале да протестираат поради неисплатена социјална помош. Тие побарале да зборуваат со директорот на Центарот за социјална работа во Прилеп, а некои се обиделе да влезат во зградата, но биле спречени од двајца полицајци кои го обезбедувале објектот. Во овој инцидент, еден од двајцата полицајци ја удрил жената Ромка во стомакот и во главата. Таа се онесвестила и била однесена во болница. Медиумските извештаи сугерираат дека и нејзините две деца биле туркани и малтретирани од полициското обезбедување. По овој настан, ЕЦПР со сите релевантни институции испрати писмо со загриженост за инцидентот, истакнувајќи дека ваквата прекумерна и непропорционална употреба на сила против жената Ромка и нејзините две деца од страна на обезбедувањето на ЦСР не е во согласност со националните и меѓународните стандарди и побара од надлежните органи да одговорат дали биле преземени дисциплински мерки против двајцата полицајци кои биле вклучени во инцидентот.
- На 14 декември 2012 година, малолетник Ром од Ѓорче Петров, Скопје бил претепан од страна на полицаец од Ѓорче Петров поради кавга меѓу синот на полицаецот и ромското момче. Таткото на ромското момче го пријавил случајот во полиција, но не сакал да покрене приватна тужба поради страв од потенцијална одмазда или повторување на дејството од страна на полицаецот.¹²⁵
- На 6 ноември 2012 година, во 13:10 часот, 37-годишен Ром од Скопје бил малтретиран од страна на полицаец од полициската станица во Ѓорче Петров¹²⁶ поради неговата етничка припадност. Според неговата изјава за ЕЦПР, тој отишол во полициската станица да пријави физички напад врз неговиот син од страна на возрасно лице од не-ромско потекло, но дежурниот полицаец одбил да ја заведе неговата пријава и го навредил со зборовите дека сите Роми лажат и дека доколку комунистичкиот режим сè уште е во сила, тој би го претепал. Една македонска невладинa организација која се занимава со судски предмети покренала парница за овој случај.¹²⁷
- На 29 октомври 2012 година, во 04:00 наутро, 17-годишен Ром од Битола пријавил малтретирање од страна на двајца полицајци од Битола за време на испрашувањето во врска со украден велосипед кој наводно бил купен од човек кој момчето не го познава. Според неговата изјавата за ЕЦПР, двајца полицајци дошле во неговиот

125 *Плусинфо*, „Уште едно Ромче изеде ќотек во ОУ „Страшо Пинџур“ во Ѓорче Петров“, 14 декември 2012 год., достапно на: <http://plusinfo.mk/vest/71423/Ushte-edno-Romche-izede-kjotek-vo-OU-Strasho-Pingzur-vo-Gjorche-Petrov>.

126 Ѓорче Петров е една од десетте општини во градот Скопје, главниот град на Република Македонија, со официјална ромска популација од 1.249 жители (3%), достапно на: http://en.wikipedia.org/wiki/Gjor%C4%8De_Petrov_Municipality.

127 Интервју на ЕЦПРМК/НОЕМВРИ 2012/4.

дом без претходна најава и го однеле на испрашување во битолската полициска станица. За време на испрашувањето, двајцата полицајци го принудиле да призна нешто што тој не го направил, удирајќи го со пендреци. Други полицајци кои влегле во собата за испрашување, исто така, му удриле плаканици за да го принудат да го признае кривичното дело. Вкупно десетина полицајци го малтретирале момчето. Жртвата изјави дека била малтретирана и тепана поради своето ромско потекло и дека ваквите случаи се многу чести во Битола. Освен тоа, братот на ромското момче бил исто така малтретиран, нападнат од страна на полицаец кој го принудил да потпише документ со кој дозволува неговиот брат да биде задржан 24 часа, бидејќи брат му е малолетен. Локална ромска невладинa организација од Битола покренa правни дејства за овој случај.¹²⁸

- На 18 мај 2011 година, во 09:30 часот наутро, Ром од Кичево пријавил малтретирање од страна на Шумската полиција од Кичево. Според неговата изјава за ЕЦПР, тој бил во шумата да собира дрва за лична употреба кога се појавиле двајца шумари и почнале да го удираат без никакво објаснување. Жртвата не го пријави случајот во Министерството за внатрешни работи поради страв од повторно тепање.¹²⁹

128 Интервју на ЕЦПРМК/НОЕМВРИ2012/2 и МК/НОЕМВРИ 2012/3.

129 Интервју на ЕЦПРМК/ЈУНИ 2011/3.

Анекс 1

Табела на ратификувани договори за човековите права и на изјавените резерви

Меѓународни документи за човековите права ¹³⁰	Ратификација/ Пристапување (п)/ Датум на пристапување (А)	Забелешки (вклучувајќи и резерви, отстапувања и изјави)
Обединети нации		
Меѓународен пакт за граѓански и политички права	18.1.1994(А)	
Факултативен протокол кон Меѓународниот пакт за граѓански и политички права	12.12.1994(А)	
Втор факултативен протокол кон Меѓународниот пакт за граѓански и политички права за укинување на смртната казна	26.1.1995(п)	
Меѓународен пакт за економски, социјални и културни права	18.1.1994(А)	
Меѓународна конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација	18.1.1994(А)	
Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените	18.1.1994(А)	
Факултативен протокол кон Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените	17.10.2003	
Меѓународна конвенција за сузбивање и казнување на злосторството апартхејд	18.1.1994(А)	
Конвенција за правата на детето	2.12.1993(А)	
Измена на член 43, став 2 од Конвенцијата за правата на детето	16.10.1996(п)	

130 Извор: Официјален вебсајт со збирката на Договори на Обединетите нации: <http://treaties.un.org/>.

АНЕКС 1: ТАБЕЛА НА РАТИФИКУВАНИ ДОГОВОРИ ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА И НА ИЗЈАВЕНИТЕ РЕЗЕРВИ

Факултативен протокол кон Конвенцијата за правата на детето за инволвираноста на децата во вооружен конфликт	17.007.2001	„Во врска со член 3, став 2 од Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето за инволвираноста на децата во вооружен конфликт, Република Македонија изјавува дека нејзиното национално законодавство не дава можност, ниту на задолжителна ниту на доброволна основа, лица на возраст под 18 години да бидат упатени на отслужување воен рок, односно не дава можност за прекршување на правото на специјална заштита на лицата на возраст под 18 години. За да гарантира дека лица на возраст под 18 години не се пријавуваат во Армијата, Република Македонија ја донесе следната законска одредба: член 62 од Законот за одбрана на Република Македонија пропишува дека регрутите ќе биде упатуваат на отслужување на воениот рок откако ќе наполнат 19 години. Регрутите кои доброволно се пријавуваат за отслужување воен рок се упатуваат на служење на воениот рок по три месеци од денот на поднесување на барањето, доколку тој/таа има наполнето 18 години.“ ¹³¹
Факултативен протокол кон Конвенцијата за правата на детето кој се однесува на продажба на деца, детска проституција и детска порнографија	17.10.2003(А)	
Конвенција против тортура и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување	12.12.1994(А)	
Факултативен протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување	13.2.2009	
Конвенција за правата на лицата со попречености	29.12.2011	
Факултативен протокол кон Конвенцијата за правата на лицата со попречености	29.12.2011	
Конвенција за статусот на бегалците	18.1.1994(А)	
Протокол за статусот на бегалците	18.1.1994(А)	

¹³¹ Извор: <http://treaties.un.org/doc/publication/mtdsg/volume%20i/chapter%20iv/iv-11-b.en.pdf>.

МАКЕДОНИЈА: ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБИТЕ

Конвенција за статусот на лицата без државјанство	18.1.1994(А)	
Совет на Европа		
Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи	10.4.1997	
Протокол бр. 2 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи за давање право на Европскиот суд за човекови права да дава советодавни мислења	10.4.1997	
Протокол бр. 3 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи за измена на членовите 29, 30 и 34 од Конвенцијата	10.4.1997	
Протокол бр. 4 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, со кој се обезбедуваат дополнителни права и слободи кои не се наведени во Конвенцијата и во Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата	10.4.1997	
Протокол бр. 5 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи за измена на членовите 22 и 40 од Конвенцијата	9.11.1995	
Протокол бр. 6 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи кој се однесува на укинување на смртната казна	10.4.1997	
Протокол бр. 7 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи	10.4.1997	
Протокол бр. 8 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи	10.4.1997	

АНЕКС 1: ТАБЕЛА НА РАТИФИКУВАНИ ДОГОВОРИ ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА И НА ИЗЈАВЕНИТЕ РЕЗЕРВИ

<p>Протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи (CETS бр. 009)</p>	<p>10.4.1997</p>	<p>Резервата е изјавена во инструментот за ратификација, поднесен на 10 април 1997 година. Во согласност со член 64 од Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, Република Македонија ја искажува следнава резерва во врска со правото загарантирано со член 2 од Протоколот кон горенаведената Конвенција: „Според член 45 од Уставот на Република Македонија, правото на родителите да обезбедат образование и настава во согласност со нивните верски и филозофски убедувања не може да се реализира преку приватно основно образование во Република Македонија.“ Член 45 од Уставот на Република Македонија гласи: „Граѓаните имаат право, под услови утврдени со закон, да основаат приватни образовни установи во сите степени на образованието, освен во основното образование“.¹³²</p>
<p>Протокол бр. 11 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, за измена на контролниот механизам на Конвенцијата</p>	<p>10.4.1997</p>	
<p>Протокол бр. 12 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи</p>	<p>13.07.2004</p>	
<p>Протокол бр. 13 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи кој се однесува на смртната казна во сите околности</p>	<p>13.7.2004</p>	
<p>Протокол бр. 14 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи за измена на контролниот механизам на Конвенцијата</p>	<p>15.6.2005</p>	
<p>Протокол бр. 14 bis кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи</p>	<p>27.4.2010 (ратификуван)</p>	

¹³² Извор: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=009&CM=7&DF=15/04/2013&CL=ENG&VL=1>.

МАКЕДОНИЈА: ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБИТЕ

Европска конвенција за заштита од тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување	6.6.1997	
Протокол бр. 1 кон Европска конвенција за заштита од тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување	14.6.1996	
Протокол бр. 2 кон Европска конвенција за заштита од тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување	6.6.1997	
Европска социјална повелба	31.3.2005	Изјавата е содржана во инструментот за ратификација, поднесен на 31 март 2005 година (оригинал на англиски јазик). Во согласност со член 20, став 2 од Повелбата, Република Македонија изјавува дека се обврзува на следниве членови од Дел II од Повелбата: членови 1, 2, 5, 6, 7 (ставови 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9 и 10), 8, 11, 12, 13, 15 и 17. Период: од 30.4.2005 натаму ¹³³
Протокол за менување и дополнување на Европската социјална повелба	31.3.2005 (ратификуван)	
Европска социјална повелба (ревидирана)	6.1.2012	Изјавата е содржана во инструментот за ратификација, поднесен на 6 јануари 2012 година (оригинал на англиски јазик). Во согласност со Дел III, член А од Повелбата, Република Македонија се обврзува на следните членови од Дел II од Повелбата: член 1; член 2; член 3, ставови 2 и 4; член 4, ставови 2, 3 и 5; член 5; член 6; член 7, ставови 1-4 и 6-10; член 8; член 11; член 12; член 13; член 15, ставови 1 и 2; член 16; член 17; член 19, ставови 1, 5, 6 и 8; член 20; член 21; член 24; член 26; член 27, став 3; член 28; и член 29. Период: од 1.3.2012 натаму ¹³⁴

133 Извор: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=035&CM=7&DF=15/04/2013&CL=ENG&VL=1>.

134 Извор: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=163&CM=7&DF=12/04/2013&CL=ENG&VL=1>.

АНЕКС 1: ТАБЕЛА НА РАТИФИКУВАНИ ДОГОВОРИ ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА И НА ИЗЈАВЕНИТЕ РЕЗЕРВИ

Рамковна конвенција за заштита на националните малцинства	10.4.1997	Изјавата е содржана во писмо на Министерот за надворешни работи, од 16 април 2004 година, заведено во Генералниот секретаријат со датум на 2 јуни 2004 година (оригинал на англиски јазик). Во врска со Рамковната конвенција и имајќи ги предвид последните амандмани на Уставот на Република Македонија, Министерот за надворешни работи ја поднесува ревидираната изјава која ги заменува претходните две изјави кон горенаведената Конвенција: Терминот „национални малцинства“ кој се употребува во Рамковната конвенција и во нејзините одредби се однесува на државјаните на Република Македонија кои се припадници на заедниците на Албанците, Турците, Власите, Србите, Ромите и Бошњациите. ¹³⁵
Конвенција за компјутерски криминал	24.6.2004	
Дополнителен протокол кон Конвенцијата за компјутерски криминал за криминализација на дејства со расистичка и ксенофобична содржина, извршени преку компјутерските системи	14.11.2005	
Шести протокол кон Општата спогодба за привилегии и имунитети на Советот на Европа	29.11.2002	
Конвенција на Советот на Европа за акција против трговијата со луѓе	27.5.2009	Резервата е изјавена во инструментот за ратификација, поднесен на 27 мај 2009 година (оригинал на англиски јазик). Во согласност со член 31, став 2 од Конвенцијата, Република Македонија изјавува дека го задржува правото да го применува член 31, ставови 1.г и 1.д од Конвенцијата во согласност со условите утврдени во Кривичниот законик на Република Македонија. Период: од 1.9.2009 натаму

¹³⁵ Извор: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=7&DF=12/04/2013&CL=ENG&VL=1>.

МАКЕДОНИЈА: ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБИТЕ

<p>Конвенција на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба</p>	<p>11.6.2012</p>	<p>Изјавата е содржана во дипломатска белешка од Министерството за надворешни работи на Република Македонија со датум од 6 јуни 2012 година, во прилог на инструментот за ратификација од 11 јуни 2012 година – (оригинал на англиски јазик) Во согласност со член 37, став 2 од Конвенцијата, Република Македонија доставува информација за националниот орган задолжен во врска со член 37, став 1: Министерство за внатрешни работи Период: од 1.10.2012 натаму¹³⁶</p>
--	------------------	--

¹³⁶ Извор: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=201&CM=&DF=&CL=ENG&VL=1>.

Анекс 2

Податоци за социо-економската ситуација

Податоците за социо-економската ситуација на Ромите во Македонија се собрани преку анкетата спроведена со ромското население (и неромското население што живее во области со преодминантно ромско население) од страна на УНДП, Светска банка и Европската комисија, во периодот мај - јули 2011 година.¹³⁷

ВРАБОТУВАЊЕ	Мажи		Жени		Вкупно	
	Роми	не-Роми	Роми	не-Роми	Роми	не-Роми
Стапка на невработеност (15-64)	45%	22%	70%	35%	53%	27%
Стапка на невработеност (15-24)	63%	58%	85%	64%	71%	61%
Стапка на долгорочно невработени (15-64)	62%	45%	81%	59%	70%	52%
Стапка на долгорочно невработени (15-24)	86%	90%	92%	94%	88%	92%

ОБРАЗОВАНИЕ	Мажи		Жени		Вкупно	
	Роми	не-Роми	Роми	не-Роми	Роми	не-Роми
Стапка на писменост (16+)	91%	98%	75%	95%	83%	96%
Стапка на писменост (16-24)	90%	97%	83%	96%	87%	96%
Стапка на запишување во претшколско образование (3-6)	13%	12%	19%	36%	16%	25%
Вкупна стапка на запишување во задолжителното образование (7-15)	75%	94%	73%	87%	74%	90%
Вкупна стапка на запишување во средно образование (16-19)	30%	62%	24%	67%	27%	65%
Просечен број на години поминати во образование (25-64)	6,9	10,8	5,1	10,2	6,0	10,5
Просечни години на образование (16-24)	7,4	11,6	6,7	10,3	7,0	10,9

ЗДРАВСТВО	Мажи		Жени		Вкупно	
	Роми	не-Роми	Роми	не-Роми	Роми	не-Роми
Пристап до здравствено осигурување	90%	96%	93%	97%	92%	97%
Нема пристап до основни лекови	68%	31%	67%	33%	68%	32%
Пристап до здравствени услуги	93%	95%	94%	95%	93%	95%

137 Види го вебсајтот на УНДП: <http://europeandcis.undp.org/ourwork/roma/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>.

АНЕКС 2: ПОДАТОЦИ ЗА СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА СИТУАЦИЈА

ДОМУВАЊЕ	Роми	не-Роми
Соби по член на домаќинството	0,66	1,15
Квадратни метри по член на домаќинството	14,14	26,59
Процент од популацијата кој нема пристап до безбедно домување	25%	5%
Процент од популацијата кој нема пристап до подобрени извори за снабдување со вода	3%	0%
Процент од популацијата кој нема пристап до подобрени санитарни јазли	10%	2%
Пристап до електрична енергија	97%	95%
Желба за живот во етнички мешани средини	91%	

СИРОМАШТИЈА	Роми	не-Роми
Апсолутна стапка на сиромаштија (ПКМ од 4,30 УСД врз основа на приходи)	41%	14%
Апсолутна стапка на сиромаштија (ПКМ од 4,30 УСД врз основа на расходи)	29%	7%
Апсолутна стапка на сиромаштија (ПКМ од 2,15 УСД врз основа на приходи)	23%	8%
Апсолутна стапка на сиромаштија (ПКМ од 2,15 УСД врз основа на расходи)	8%	3%
Релативна стапка на сиромаштија (60% изедначен среден приход)		

МИГРАЦИЈА	Роми	не-Роми
Намера за миграција	19%	15%
Држави-дестинација на миграција		
Првите три држави меѓу Ромите		
1. Германија	41%	
2. Австрија	17%	
3. Шведска	5%	
Првите три држави меѓу не-Ромите		
1. Германија		20%
2. Држава на раѓање		15%
3. Швајцарија		14%

CHALLENGING DISCRIMINATION PROMOTING EQUALITY

